

سرشناسه:	مطهری محب، حسین، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور:	تفسیر موضوعی قرآن کریم: سیره عملی و تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ / حسین مطهری محب.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۷.
وضعیت فهرست نویسی:	فیپا
مرجع تولید:	دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۴۳۴-۸
مشخصات ظاهری:	۲۳۲ ص.
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۲۰۷-۲۱۲، همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع:	محمد ﷺ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی
موضوع:	Muhammad, Prophet -- Political and social views
سرشناسه:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية؛ مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹۳
رده بندی کنگره:	BP۲۴/۶۵/م۶ت۷۱۳۹۷
شماره کتابشناسی ملی:	۵۳۸۱۵۱۹

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

تفسیر موضوعی قرآن کریم (سیره عملی و تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ)
مؤلف: حسین مطهری محب
چاپ اول: ۱۳۹۷ ش / ۱۴۴۰ ق
ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۳۱۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵
◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵. ۳۲۱۳۳۱۰۶

<http://buy-pub.miu.ac.ir> @pub_almostafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکندئی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمد باقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

تفسیر موضوعی قرآن کریم (سیره عملی و تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ)

حسین مطهری محب

دانشگاه مجازی
المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

مقدمه دانشگاه مجازی

معنویت، همواره گم‌شده انسان در طول تاریخ بوده و این پیام ماندگار انبیای الهی علیهم‌السلام است که در گوش اعصار پیچیده و انسان را به زندگی جاویدان دعوت می‌کند. پیامی که در آن به تمام نیازهای مادی و معنوی انسان و رشد کامل ابعاد وجودی او اندیشیده شده و معرفتی الهی که می‌تواند همه جنبه‌های زندگی انسان را دگرگون ساخته و زندگی جدیدی را بنیان نهد.

دانشگاه مجازی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

می‌کوشد تا با بهره‌گیری از روش‌های نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات، پیام الهی خاتم پیام‌آوران، حضرت محمد مصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و پیروان راستین ایشان را در اختیار علاقه‌مندان در هر نقطه خاکی قرار دهد تا سرآغازی برای زندگی الهی و پاک انسان معاصر باشد.

معاونت پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

با همکاری گروه‌های علمی و صاحب‌نظران، برای پاسخ‌گویی به نیاز حقیقت‌طلبان و معرفت‌جویان، متون آموزشی و کمک‌آموزشی مورد نیاز را به زبان‌های مختلف تولید و ترجمه نموده تا در رشته‌های آموزشی، مورد استفاده فراگیران قرار گیرد و با توجه به استقبال و درخواست عموم علاقه‌مندان، اقدام به چاپ آن‌ها کرده است.

این اثر با عنوان «درسنامه تفسیر موضوعی قرآن کریم؛ سیره عملی و تبلیغی پیامبر

اکرم ﷺ که به زبانی ساده، و با تأکید بر رویکرد تلخیص، توسط استاد گران قدر آقای حسین مطهری محب، به زیور نوشته آراسته شده، اثری با مبنای تفسیری است، که با بیانی ساده و قابل فهم تنظیم شده است.

بدین وسیله از جناب استاد و سایر همکارانی که در تنظیم این اثر کوشیدند؛ از جمله حجت الاسلام سید حسین شفیعی دارابی و حجت الاسلام مهدی سازندگی که زحمت ارزیابی اثر را بر عهده داشتند، و نیز گروه علمی - تربیتی مطالعات قرآنی، سپاس‌گزاری و قدردانی می‌نماییم.

«خانه‌های خود را دانشگاه اسلامی کنیم»

دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

<http://ou.miu.ac.ir>

فهرست

مقدمه ۱۵

فصل اول: کلیات تحقیق

درس اول: سیره و سنت ۱۹

مفهوم‌شناسی ۲۰

۱. سیره ۲۰

۲. سنت ۲۱

۳. نسبت دو واژه سنت و سیره ۲۲

پیشینه، جایگاه و اهمیت سیره ۲۲

دلایل تألیف سیره ۲۴

تحریف سیره ۲۵

درس دوم: تبلیغ ۲۹

مفهوم‌شناسی تبلیغ ۲۹

واژه‌های مرتبط با تبلیغ ۳۲

پیشینه تبلیغ ۳۳

فصل دوم: سیره عملی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از منظر قرآن کریم

درس سوم: تزکیه و عبادت ۴۱

تزکیه ۴۱

تزکیه مردم در سیره عملی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۴۲

عبادت در سیره عملی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۴۴

۴۵ نماز	۱
۴۷ روزه	۲
۴۸ قرائت قرآن	۳
۴۹ دعا	۴
۵۵ درس چهارم: هجرت و جهاد	
۵۵ اهمیت و جایگاه هجرت	
۵۷ ۱. هجرت در سیره عملی پیامبر اکرم ﷺ	
۵۸ ۲. هجرت پیامبر اکرم ﷺ به مدینه	
۶۰ جهاد در دین اسلام	
۶۱ ۱. علت نزول آیه جهاد در مدینه	
۶۲ ۲. اهداف جهاد اسلامی	
۶۳ ۳. جهاد در سیره عملی پیامبر اکرم ﷺ	
۶۷ درس پنجم: مهربانی با دوستان و شدت عمل با کافران، مشورت با مردم و مبارزه با جهل و خرافات	
۶۷ مهربانی با دوستان و شدت عمل با کافران در سیره عملی پیامبر اکرم ﷺ	
۶۹ ضرورت و اهمیت مشورت با مردم در منطق اسلام	
۷۱ مشورت با مردم در سیره عملی پیامبر اکرم ﷺ	
۷۳ ضرورت مبارزه با جهل و خرافات در دین اسلام	
۷۵ مبارزه با جهل و خرافات در سیره عملی پیامبر اکرم ﷺ	
۷۹ درس ششم: مبانی قرآنی تشکیل حکومت	
۷۹ قرآن کریم و رهبری سیاسی در سیره عملی پیامبر اکرم ﷺ	
۸۳ شئون ولایت پیامبر اکرم ﷺ	
۸۵ وظایف رهبری جامعه	
۸۹ درس هفتم	
۸۹ رهاوردهای حکومت نبوی ﷺ	
۸۹ رهبری و مدیریت سیاسی در سیره عملی پیامبر اسلام ﷺ	

فهرست ۹

۹۰ حوزه ریاست سیاسی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۹۰ ۱. نصب حاکمان و فرمانروایان
۹۱ ۲. صدور و ابلاغ بخشنامه‌های دولتی برای فرمانروایان
۹۲ ۳. عقد پیمان‌های سیاسی
۹۲ ۴. انتخاب نمایندگان سیاسی - اجتماعی
۹۳ ۵. اعزام مأموران اطلاعات و تحقیقات
۹۴ ۶. سرکوب فتنه‌گران
۹۴ حوزه ریاست قضایی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۹۵ ۱. قضاوت و داوری
۹۵ ۲. نصب و اعزام قضات
۹۶ ۳. زندانی کردن متهم و مجرم
۹۶ ۴. اجرای حدود
۹۶ ۵. حکم به منع از تصرف در اموال و تصرف در اموال محجور
۹۶ ۶. بر عهده گرفتن مسئولیت پرداخت دین
۹۷ حوزه ریاست اقتصادی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۹۷ ۱. نهاد گردآوری زکات
۹۸ ۲. واگذاری منابع طبیعی
۹۸ ۳. انعقاد قراردادهای اقتصادی
۹۹ ۴. کنترل بازار و تجارت

فصل سوم: سیره تبلیغی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از منظر قرآن کریم

۱۰۵ درس هشتم: تلاوت و آموزش کتاب و حکمت، بهره‌گیری از برهان و موعظه و جدال احسن
۱۰۵ تلاوت و آموزش کتاب و حکمت در سیره تبلیغی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۰۶ ۱. تلاوت آیات خدا بر مردم
۱۰۶ ۲. تعلیم کتاب و حکمت
۱۰۷ ۳. تزکیه

- بهره‌گیری از برهان، موعظه و جدال احسن در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۰۸
۱. حکمت (برهان منطقی) ۱۱۰
۲. موعظه حسنه ۱۱۱
۳. جدال احسن ۱۱۳
- درس نهم: انذار، تبشیر و نامه‌نگاری ۱۱۷
- بشارت و انذار در تبلیغ انبیای الهی ﷺ و سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۱۷
۱. بشارت‌های قرآنی ۱۲۱
۲. انذار در قرآن کریم ۱۲۱
- نامه‌نگاری در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۴
۱. ساختار نامه‌های پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۴
۲. محتوای نامه‌های پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۵
۳. مهم‌ترین کاتبان نامه‌نگاری‌های پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۷
- درس دهم: مناظره و مباحله ۱۳۱
- مناظره در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۱
- نمونه‌ای از مناظرات پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۳
- مباحله در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۶
۱. ماجرای مباحله ۱۳۷
۲. مذاکره نمایندگان نجران ۱۳۸
۳. انصراف هیئت نمایندگی نجران از مباحله ۱۴۰
۴. پیام‌های ماجرای مباحله ۱۴۰
- درس یازدهم: ایجاد پایگاه تبلیغ و تشکیل جلسه‌های تبلیغی ۱۴۳
- ایجاد پایگاه تبلیغی در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۴۳
- تشکیل جلسه‌های تبلیغی در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ ۱۴۷
۱. تبلیغ چهره به چهره ۱۴۷
۲. توصیه‌های فردی ۱۴۸

۱۵۰.....	۳. جلسه‌های خانوادگی
۱۵۱.....	۴. تبلیغ گروهی
۱۵۱.....	۵. جلسه پرسش و پاسخ و آموزش
۱۵۲.....	۶. دعوت در مراسم حج
۱۵۲.....	۷. ارتباطات مردمی و پذیرفتن هیئت‌های نمایندگی
۱۵۵.....	درس دوازدهم: اعزام مبلغ و مسافرت‌های تبلیغی
۱۵۵.....	اعزام مبلغ در سیره تبلیغی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۵۶.....	تربیت نیروی تبلیغی
۱۵۸.....	مبلغان برجسته
۱۵۹.....	۱. حضرت علی بن ابی طالب <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۱۶۰.....	۲. جعفر بن ابی طالب <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۱۶۱.....	۳. معاذ بن جبل
۱۶۱.....	۴. مصعب بن عمیر
۱۶۲.....	مبلغان شهید
۱۶۳.....	مسافرت‌های تبلیغی در سیره تبلیغی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۶۷.....	درس سیزدهم: مرحله بندی تبلیغ، آغاز تبلیغ از نزدیکان و پایداری در تبلیغ
۱۶۸.....	مرحله بندی تبلیغ در سیره تبلیغی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۶۹.....	۱. دعوت مخفی و انفرادی
۱۷۰.....	۲. مرحله انذار عشیره
۱۷۱.....	۳. مرحله دعوت آشکار و همگانی
۱۷۱.....	آغاز تبلیغ از نزدیکان در سیره تبلیغی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۷۵.....	پایداری در تبلیغ در سیره تبلیغی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۷۵.....	۱. رابطه صبر و بردباری و استقامت
۱۷۶.....	۲. دعوت پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small> به صبر و پایداری در قرآن کریم
۱۷۸.....	۳. صبر و استقامت پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>

۱۷۹	۴. پایداری در تبلیغ
۱۸۳	درس چهاردهم: سخن گفتن با زبان قوم
۱۸۳	سخن گفتن به زبان قوم در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ
۱۸۴	۱. تمثیل
۱۸۶	۲. مقایسه
۱۸۸	۳. تکرار و تداوم
۱۹۱	۴. پرسشگری از مخاطب
۱۹۷	درس پانزدهم: مردم‌داری و توجه به همه اقشار، دلسوزی برای هدایت و عفو مخالفان
۱۹۸	مردم‌داری و توجه به همه اقشار در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ
۱۹۹	۱. توجه به والدین
۱۹۹	۲. توجه به همسران
۲۰۰	۳. توجه به فرزند
۲۰۰	۴. توجه به کودکان
۲۰۰	۵. توجه به خویشاوندان
۲۰۱	۶. توجه به کهنسالان
۲۰۲	۷. توجه به جوانان
۲۰۳	۸. توجه به همسایگان
۲۰۳	۹. توجه به میهمان
۲۰۴	۱۰. توجه به اسیران
۲۰۴	۱۱. توجه به اقلیت‌های مذهبی
۲۰۵	دلسوزی برای هدایت در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ
۲۰۶	رویکرد به عفو مخالفان در سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ
۲۱۳	درس شانزدهم: معرفی الگوهایی از پیامبران الهی ﷺ و بیان قصص عبرت‌آموز اقوام پیشین
۲۱۴	معرفی الگوهایی از پیامبران الهی ﷺ در قرآن کریم
۲۱۴	شیوه قرآن کریم در ارائه الگو

فهرست ۱۳

- معرفی پیامبران به عنوان الگوی صبر و استقامت ۲۱۵
۱. داوود، سلیمان و ایوب ۲۱۷
۲. ابراهیم، اسحاق و یعقوب ۲۱۹
۳. اسماعیل، یسوع و ذالکفل ۲۲۰
- بیان قصص عبرت آموز اقوام پیشین (اقوام نابود شده) ۲۲۱
- کتابنامه ۲۲۷

مقدمه

یکی از مباحث بسیار مهم و کاربردی در میان مجموعه مباحث تفسیر موضوعی قرآن کریم، مقوله حیات نبوی و زندگی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ است. این مبحث، زیرمجموعه‌های فراوانی دارد که از جمله آن‌ها سیره عملی و سیره تبلیغی رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از منظر قرآن کریم است. البته عناصر موجود در این دو محور و مباحثی که می‌توان در سایه این دو به آن‌ها پرداخت، بسیار است؛ ولی با توجه به سرفصل‌های این ماده درسی، در این درسنامه، تنها به سه محور کلی زیر پرداخته می‌شود:

کلیات تحقیق

در این محور، به عنوان آشنایی با کلیدواژه‌های اصلی تحقیق، به چند موضوع مهم پرداخته می‌شود تا پیش‌درآمدی برای گفت‌وگو پیرامون سیره عملی و تبلیغی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باشد.

از جمله مباحثی که در کلیات بررسی می‌شود، عبارت است از: مفهوم‌شناسی سیره و سنت و تفاوت آن دو؛ پیشینه سیره و کتاب‌شناسی آن؛ مفهوم‌شناسی تبلیغ؛ پیشینه و کتاب‌شناسی آن.

سیره عملی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از منظر قرآن کریم

مباحث مربوط به این محور بسیار است که به لحاظ محدودیت سرفصل‌ها در خلال

دروس پنج‌گانه (از درس سوم تا هفتم)، تنها بخشی از سرفصل‌ها مورد بحث و بررسی قرار خواهند گرفت.

سیره تبلیغی پیامبر اکرم ﷺ از منظر قرآن کریم

نبی مکرم اسلام ﷺ در دعوت مردم به سوی خدا و توحید، از عناصر و شیوه‌هایی بهره‌جسته است که در این فصل، با توجه به آیات قرآنی و روایات شریف، به برخی از این عناصر و شیوه‌ها در قالب محور سوم کتاب پرداخته می‌شود.